

УДК 327(477)

Микола Алексісвець, Назар Лис

ДЖЕРЕЛОЗНАВЧІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ СПІВПРАЦІ В ОБОРОННО-БЕЗПЕКОВІЙ СФЕРІ (1991–2017)

У статті осмислено джерельний масив дослідження українсько-польського співробітництва в оборонно-безпековій галузі у сучасних умовах, подано основні групи історичних джерел із зазначеної наукової проблеми, їх аналіз.

Ключові слова: Україна, Польща, українсько-польська співпраця, оборонно-безпекова сфера.

Джерельною базою дослідження розбудови українсько-польського співробітництва в оборонно-безпековій сфері є сукупність документів і матеріалів, що містяться у бібліотеках України і Республіки Польща, а також на офіційних сайтах Президента, уряду й міністерств двох країн. Окрема частина документів зберігається у фондах архівів України і Польщі. Загалом, склались джерелознавчі основи для вивчення зазначеної наукової теми. Дослідження співпраці України і Республіки Польща в оборонно-безпековій сфері в 1991–2017 рр., як і в цілому українсько-польських відносин сучасності, передбачає використання різноманітних вітчизняних та зарубіжних джерел, переважно польських. Принагідно зауважимо, що комплексному вивченню теми сприяє критичний, неупереджений аналіз історичних джерел. Вивчаючи становлення і розвиток українсько-польських відносин у військово-політичній площині, автори намагалися охопити найширше коло усіх доступних вітчизняних і зарубіжних джерел, різноманітних за своїм походженням, інформаційним навантаженням та загальною спрямованістю у контексті проблеми.

Відтак автори вважають потрібним залучити для аналізу всю сукупність репрезентативних конкретно-історичних джерел, позначених відомостями про реальні події, явища, факти й процеси у сфері військово-технічного співробітництва України і Польщі відповідно до вимог і викликів сьогодення.

З огляду на те, що цих історичних матеріалів достатньо нагромаджено для об'єктивного й цілісного розгляду становлення й розвитку військово-політичних зв'язків між Україною і Польщею, вивчаючи тему, основним завданням є критичне тлумачення історичних фактів, їх систематизація та створення власного бачення використання на сучасній науково-методологічній основі.

Враховуючи походження, зміст та значущість інформації, усі історичні джерела можна диференціювати, умовно, на декілька груп, зокрема:

- документальні матеріали;
- офіційні промови, аналітичні матеріали громадсько-державних діячів України й Польщі;
- нормативно-правові акти, програмні та довідково-інформаційні документи органів влади України і Республіки Польща, інституційних установ Європейського Союзу, Північноатлантичного альянсу, інших міжнародних організацій;
- мемуари, спогади вищих державних посадовців, політиків і дипломатів, їхні листи, записи, кореспонденція;
- спеціальні наукові публікації українських і зарубіжних (польських) авторів;

- матеріали українських та закордонних періодичних видань;
- конкретно-соціальні та систематичні матеріали аналітичних центрів;
- довідково-енциклопедичні видання й покажчики, анотаційно-бібліографічні матеріали, рецензії;
- публіцистика й аналітично-спеціальні праці лідерів громадсько-політичних та науково-дослідницьких установ України й Польщі;
- інтернет-ресурси.

У своїй сукупності всі означені групи історичних джерел заклали добрі засади для реконструкції історичного процесу становлення й розвитку військово-політичного і військово-технічного співробітництва між обома державами, визначення його державної стратегії й техніки реалізації пріоритетних напрямів упродовж 1991–2017 рр., об'єктивного аналізу й неупередженої оцінки. Виявлена джерелознавча база уможливило вивчення українсько-польських відносин у військово-технічній сфері означеного періоду, їх науково-теоретичне обґрунтування в контексті сучасних міжнародних викликів і ризиків. Джерельний комплекс означеної теми представлений також матеріалами академічних установ науково-дослідних інститутів, наукових семінарів, конференцій, симпозіумів, круглих столів тощо. Вивчення історичних джерел із наукової проблеми переконливо свідчить про те, що сучасні військово-політичні стосунки між Україною і Республікою Польща складають складний та багатоаспектний комплекс у контексті сучасних пріоритетів збереження миру й національної безпеки. Українсько-польське військово-політичне співробітництво є джерелом стабільності, запорукою успішного розвитку Центрально-Східної Європи.

Важливе місце у джерельному комплексі дослідження посідають офіційні документи і матеріали зовнішньополітичних відомств України та Польщі. У Галузевому державному архіві Міністерства закордонних справ України представлені міжнародні документи на рівні офіційних зносин між державами, президентами, урядами України і Польщі, що дозволяють отримати необхідну інформацію про стан і проблеми розвитку українсько-польської співпраці в оборонно-безпековій сфері окресленого періоду. Варто виокремити матеріали безпосередньо фонду “Міжнародні договори”, де зберігаються документи, що становлять нормативно-правову базу двосторонніх міждержавних зв'язків, а також “Основного”, в якому зосереджено попередні варіанти угод, інформаційні матеріали, одержані з дипломатичних представництв України.

Базовими документами, що складають основу для формування українсько-польських взаємин є “Декларація про основні принципи та напрямки розвитку українсько-польських відносин” [1], “Договір між Україною і Республікою Польща про добросусідство, дружні відносини і співробітництво” [2], “Угода між Міністерством оборони України та Міністерством національної оборони Республіка Польща про військово-співробітництво” [3], “Угода між Україною і Республікою Польща у справі створення спільної військової частини для участі в міжнародних миротворчих і гуманітарних операціях під егідою міжнародних організацій” [4] та ін.

Особливо зауважимо, що автори наголошують на використанні нормативно-правових актів, які розміщені в Інтернет-ресурсах різного державного рівня та відомчого підпорядкування, що сприяють розкриттю становлення і розвитку військово-політичного співробітництва між Україною та Польщею у нових умовах, після вступу Республіки Польща до НАТО (1999 р.) та ЄС (2004 р.). У цьому зв'язку важливу роль у з'ясуванні окремих питань наукової теми відіграють укладені угоди й протоколи між обома державами, які дозволяють проаналізувати важливі аспекти міждержавного двостороннього співробітництва на новій нормативно-правовій основі. Серед них можна виокремити такі

наступні документи, як: “Протокол до угоди між Міністерством оборони України та Республіки Польща у повітряному просторі обох держав” [5], “Протокол про подальший розвиток співробітництва між Міністерством оборони України і Міністерством національної оборони Республіки Польща” [6], “Угода між урядом України і Республіки Польща про взаємні поставки озброєння, військової техніки та надання послуг у військово-технічних галузях” [7], “Угода про стан та перспективу співробітництва між Міністерством оборони України та Міністерством національної оборони Республіки Польща” [8], “Угода між Кабінетом Міністрів України та урядом Республіки Польща про додаткові заходи зміцнення довіри та безпеки” [9], Указ президента України “Про заходи щодо вдосконалення військово-технічного співробітництва України з іноземними державами” [10] та ін. Зауважимо, що практичний інтерес викликають й інші важливі документи, укладені між урядами України та Республіки Польща, які виводять взаємовідносини між обома державами на якісно новий політичний рівень та поглиблюють зв’язки двостороннього міждержавного співробітництва на сучасному етапі. Сутність, динаміку і перебіг співпраці між Україною і Польщею допомагають розкрити стенографічні звіти Верховної Ради України, документи і матеріали її комісій, зокрема комісії у закордонних справах, заяви міністрів закордонних справ, а також представників дипломатичних служб і представництв обох держав означеного часу.

Окремі документи, в яких розкриваються аспекти зовнішньої політики України і Польщі, їх співпраці в оборонно-безпековій сфері, містяться у збірниках “Офіційний вісник України”, “Відомості Верховної Ради України”, “Урядовий кур’єр”, “Przegląd Rządowy”, “Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej”, “Monitor Polski”, а також на офіційних сайтах органів державної влади. Характерні оперативним оновленням інформації та опублікуванням нормативних актів статистичних даних, суспільно-політичної аналітики тощо, ці сайти, без перебільшення, можна назвати значним сховищем джерел за тематикою дослідження.

Певну цінність для вивчення поставленої теми мають інтерв’ю політичних лідерів України і Польщі: очільників держав, дипломатів, міністрів закордонних справ, оборони, політиків. Інтерв’ю дають можливість простежити еволюцію ідеї щодо співробітництва двох держав, зрозуміти розбіжності у підходах до вироблення його програми і дій з її реалізації української та польської сторін. Особливу увагу складають інтерв’ю послів України в Польщі Д. Павличка, О. Ніконенка, послів Польщі в Україні Є. Бара, Є. Козакевича, М. Зюлковського; Президентів РП Л. Валенси, А. Квасневського, їх українських колег Л. Кравчука, Л. Кучми, П. Порошенка; міністрів закордонних справ А. Зленка, В. Бартошевського, інших високопосадовців. Принагідно зазначимо, що спогади, мемуари мають деяку тенденційність, а іноді нестачу самокритичності й схильність ідеалізувати власну поведінку, однак їх використання дає змогу виявити особливості й специфіку розвитку українсько-польського співробітництва, у т. ч. у військово-політичній сфері в сучасних історичних умовах. Видання громадсько-політичних діячів двох держав, як правило, віддзеркалювали важливі питання зовнішньої політики України і Польщі, їх взаємодії в усіх сферах суспільно-політичного та соціально-економічного життя. Заслужують на увагу також офіційні виступи та промови лідерів інших зарубіжних країн, повноважних представників НАТО, ЄС та різноманітних міжнародних організацій. Їх матеріали, окрім багатого фактологічного матеріалу, привертають увагу авторськими інтерпретаціями та оцінками українсько-польської співпраці, осмисленням відносин між Україною і Польщею у процесах європейсько-атлантичної інтеграції, внеску в підтримання на Європейському

континенті безпеки й стабільності у новітній системі міжнародних відносин та облаштуванні світоустрою.

Важливою складовою джерельної бази проблеми є опубліковані збірники документів і матеріалів. На думку авторів, у контексті наукової теми виключно важливої ваги заслуговують такі видання, як “Зібрання чинних міжнародних договорів України” [11], “Україна – Польща: міждержавні документи” [12], “Україна на міжнародній арені” [13], “Міжнародні відносини України та Республіки Польща: збірник документів” [14], “Зовнішня та безпекова політика України” [15] та ін. Варто наголосити, що перелік документів, і, відповідно, їх видання, постійно поновлюється і розширюється, це дає змогу детальніше висвітлювати окремі напрямки й форми українсько-польської співпраці у військово-технічній галузі.

Окремі матеріали із запропонованої теми можна почерпнути також з періодичних видань України і Польщі. Також варто переглянути й вивчити за тематикою публіцистичні твори, опрацювання яких уможливить створення цілісного бачення співпраці між Україною і Польщею в оборонно-безпековій сфері вказаного часу, у взаємозв'язку з чинниками, що на неї впливали та спрямовували її розвиток. Українська періодика в контексті тематики репрезентована такими виданнями, як “Урядовий кур'єр”, “Голос України”, часописами “День”, “Дзеркало тижня”, “Віче”, “Національна безпека та оборона”, а також збірниками наукових праць “Український історичний журнал”, “Історичний Журнал”, “Україна–Європа–Світ” та ін. У Польщі найкориснішими матеріалами є роботи, опубліковані у газетах і журналах: “Gazeta Wyboreza”, “Rzeczpospolita”, “Tygodnik Powszechny”, “Polityka”, “Dialogi Polityczne” та ін., в яких своє бачення українсько-польських відносин висловлюють відомі політичні та громадські діячі.

Вивчаючи тему можуть бути використані статистичні, довідково-енциклопедичні видання, аналітичні спеціальні праці українських і зарубіжних (польських) авторів, численні Інтернет-ресурси, в яких вміщено й поточну інформацію про формування й розвиток українсько-польського військово-політичного співробітництва у військово-технічній галузі в сучасних історичних умовах.

Загалом, ґрунтовний джерелознавчий огляд свідчить про репрезентивність і достатню забезпеченість історичними матеріалами джерельного комплексу дослідження наукової проблеми. У поєднанні з науковими розвідками українських та польських авторів у своїй сукупності, складають наукові джерелознавчі основи для дослідження проблеми співпраці України і Польщі в оборонно-безпековій сфері означеного часу. Водночас, підкреслимо, що з огляду поповнення джерельного масиву новими матеріалами та актуальністю теми, продовження пошуків у вказаному напрямку, безперечно, є велінням часу.

Список використаних джерел

1. *Декларація* про основні принципи та напрями розвитку українсько-польських відносин // Історико-архівне управління МЗС України. Ф.: міжнародні договори. Од. зб. 2. 6 арк.
2. *Договір* між Україною і Республікою Польща про добросусідство, дружні відносини і співробітництво // Історико-архівне управління МЗС України. Ф.: міжнародні договори. Од. зб. 1320. 4 арк.
3. *Угода* між Міністерством оборони України та Міністерством національної оборони Республіки Польща про військове співробітництво // Історико-архівне управління МЗС України. Ф.: міжнародні договори. Од. зб. 1598. 5 арк.
4. *Угода* між Україною і Республікою Польща у справі створення спільної військової частини для участі в міжнародних миротворчих і гуманітарних операціях під егідою міжнародних організацій // Історико-архівне управління МЗС України. Ф.: міжнародні договори. Од. зб. 1599. 6 арк.
5. *Протокол* до угоди між МО України та Республіки Польща у повітряному просторі обох держав // Історико-архівне управління МЗС України. Ф.: міжнародні договори. Од. зб. 1577. 5 арк.
6. *Протокол*

про подальший розвиток співробітництва між Міністерством оборони України та Міністерством національної оборони Республіки Польща. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/en/616-083/>. 7. *Угода* між урядом України та Республіки Польща про взаємні поставки озброєння, військової техніки та надання послуг у військово-технічній галузі // Історико-архівне управління МЗС України. Ф.: міжнародні договори. Од. зб. 731. 4 арк. 8. *Угода* про стан та перспективи співробітництва між МО України та МНО Республіки Польща // Історико-архівне управління МЗС України. Ф.: міжнародні договори. Од. зб. 747. 4 арк. 9. *Угода* між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про додаткові заходи зміцнення довіри та безпеки // Історико-архівне управління МЗС України. Ф.: міжнародні договори. Од. зб. 147. 5 арк. 10. *Указ* президента України “Про заходи щодо вдосконалення військово-технічного співробітництва України з іноземними державами” // Історико-архівне управління МЗС України. Ф.: міжнародні договори. Од. зб. 6999. 10 арк. 11. *Зібрання чинних міжнародних договорів України*: Офіційне видання / За заг. ред. А. М. Зленка: В 2-х томах. Т. 1. 1990–1991 рр. К.: Вид-во “ІнЮре”, 2001. 455 с. 12. *Україна – Польща*: міжнародні документи. К., 2005. 147 с. 13. *Україна на міжнародній арені*: зб. док. і мат. 1991–1995 рр. К.: Юрінком Інтер, 1998. Кн. 2. 496 с. 14. *Міжнародні відносини України та Республіки Польща*: зб. док. К., 2011. 547 с. 15. *Зовнішня та безпекова політика України*. URL: <https://www.foreignpolicy.gov.ua>.

Николай Алексиевц, Назар Лис

ИСТОЧНИКОВЕДЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ УКРАИНСКО-ПОЛЬСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА В СФЕРЕ ОБОРОНЫ И БЕЗОПАСНОСТИ (1991–2017)

В статье проанализирован источниковедческий массив исследования украинско-польского сотрудничества в области обороны и безопасности в современных условиях, основные группы исторических источников данной научной проблемы, их интерпретация.

Ключевые слова: Украина, Польша, украинско-польское сотрудничество, сфера обороны и безопасности.

Mykola Alexiyevets, Nazar Lys

THE SOURCES OF RESEARCH OF THE UKRAINIAN-AND-POLISH COOPERATION IN THE DEFENSE-AND-SECURITY SPHERE (1991–2017)

The article analyses the source data set of the research of the Ukrainian-and-Polish cooperation in the defense-and-security sphere in modern conditions, presents the main groups of historical sources from the mentioned scientific problem and interpretes them.

Keywords: Ukraine, Poland, the Ukrainian-and-Polish cooperation, defense-and-security sphere.